

IBDISWe know
books

NORTON JUSTER (2 iunie 1929, New York – 8 martie 2021, Massachusetts) a fost arhitect, peisagist, profesor și autor al unor cărți pentru copii foarte apreciate, printre care și *The Dot and the Line (Punctul și linia)*, ecranizată într-un film care a fost premiat cu Oscar.

A colaborat cu Sheldon Harnick pentru libretul unei opere bazate pe *Vama fantomă*. Această adaptare pentru scenă a avut premiera în 1995 și a fost jucată în școli și teatre pe tot cuprinsul Statelor Unite ale Americii. *Vama fantomă* a fost tradusă în multe limbi și adaptată și ca film de animație. De asemenea, cartea a inspirat subiectul unui documentar apărut în 2013 cu numele *The Phantom Tollbooth: Beyond Expectations (Vama fantomă: Dincolo de așteptări)*.

După ce a renunțat la predat și la arhitectură, Norton Juster a continuat să scrie. Printre realizările sale se regăsesc și două albume ilustrate, inspirate de nepoata lui.

JULES FEIFFER (n. 26 ianuarie 1929, New York) este un cunoscut desenator, autor, scenarist și dramaturg. A câștigat Premiul Pulitzer pentru desenele sale cu caracter politico-social. Desenele lui au apărut constant într-o serie de publicații, cum ar fi *The Los Angeles Times*, *The London Observer*, *The New Yorker* etc.

A scris mai mult de treizeci de cărți, piese de teatru și scenarii. Și pentru acestea a primit premii, printre care George Polk, Outer Critics Circle, Obie Award.

NORTON JUSTER

Vama fantomă

Ilustrații de Jules Feiffer

Traducere din engleză
de Virgil Stanciu**arthur**

CUPRINS

<i>O apreciere</i>	7
<i>Introducere</i>	11
<i>Un cuvânt din partea autorului</i>	17
CAPITOLUL 1	
Milo	19
CAPITOLUL 2	
Dincolo de Așteptări	28
CAPITOLUL 3	
Bun venit în Dicționopolis	47
CAPITOLUL 4	
Zăpăceală în piață	62

CAPITOLUL 5	
Doi timpi și trei mișcări	78
CAPITOLUL 6	
Povestea Vag Macabrei	94
CAPITOLUL 7	
Banchetul regal	105
CAPITOLUL 8	
Farsorul se oferă voluntar	119
CAPITOLUL 9	
Totul e cum privești lucrurile	130
CAPITOLUL 10	
O simfonie colorată	140
CAPITOLUL 11	
Discord și ZBANG	161
CAPITOLUL 12	
Valea tăcută	182
CAPITOLUL 13	
Concluzii neplăcute	201
CAPITOLUL 14	
Dodecaedrul preia conducerea	215

CAPITOLUL 15	
Pe aici, spre infinit	231
CAPITOLUL 16	
Un păsăroi foarte murdar	242
CAPITOLUL 17	
Comitetul de neîntâmpinare	265
CAPITOLUL 18	
Castelul din Aer	280
CAPITOLUL 19	
Întoarcerea Rimei și a Rațiunii	296
CAPITOLUL 20	
La revedere și Salut	314

UN CUVÂNT DIN PARTEA AUTORULUI

Vama fantomă a fost prima mea carte publicată. Cu mai bine de cincizeci de ani în urmă. Înainte de ea nu scrisesem nimic, iar graficianul, un vechi prieten, nu ilustrase nicio carte pentru copii. Nu știam prea bine la ce ne angajaserăm, dar am senzația că tocmai din acest motiv proiectul a fost încununat de succes. N-am urmat nicio regulă, n-am ținut cont de sfaturi. Pur și simplu am făcut ceea ce consideram că este bine.

Marea mea sursă de inspirație a fost tata. El era un om liniștit și răbdător, care-mi încuraja ideile nu o dată năstrușnice și imaginația debordantă. Avea un subtil simț al umorului și o dragoste specială pentru jocuri de cuvinte și calambururi, moștenită de mine și care, într-un fel sau altul, apare în multe din povestirile mele. Venise în America de copil, cu mama lui, cam la începutul secolului XX. Erau din România.

Eu n-am fost niciodată în România. Când am aflat că-mi va fi publicată cartea acolo, m-a emoționat gândul că s-ar putea să aflu mai multe despre țara natală a tatei, despre cum i-a fost influențată și formată viața.

Am convingerea că viețile ne sunt influențate crucial de experiențele timpurii, de locul în care am crescut și am început să devenim cei care suntem acum.

Americanul Samuel Juster era un produs al României și Americii, iar americanul Norton Juster e continuarea acelei moșteniri amalgamate. Sunt nerăbdător să aflu mai multe despre el și despre mine însumi.

Sper să vă placă povestea mea.

IANUARIE 2013

CAPITOLUL 1

MILO

A fost odată ca niciodată un băiat numit Milo, care nu știa ce să facă cu sine însuși – nu doar în anumite momente, ci permanent.

Când era la școală, tânjea să fie afară, iar când era afară, tânjea să fie înăuntru. Pe drum se gândea să ajungă acasă și când ajungea acasă se gândea să plece. Oriunde s-ar fi aflat, dorea să se afle altundeva, iar când ajungea altundeva, se întreba de ce-și dăduse atâta osteneală. Nimic nu-l interesa cu adevărat, cu atât mai puțin lucrurile care s-ar fi cuvenit să-l intereseze.

„Am impresia că aproape totul este pierdere de vreme“, remarcă el într-o zi, întorcându-se fără chef

acasă de la școală. „Nu văd ce rost are să înveți să rezolvi probleme nefolositoare, să scazi morcovi din morcovi, să știi unde se află Etiopia și cum se ortografiează corect «februarie».”

Deoarece nimeni nu-și bătea capul să-i explice că altfel stăteau lucrurile, el privea procesul acumulării de cunoștințe drept cea mai mare pierdere de vreme posibilă.

În timp ce băiatul și nefericitele sale gânduri înaintau în mare grabă (căci, dacă nu era niciodată nerăbdător să fie acolo unde se ducea, îi plăcea să ajungă cât mai curând posibil), i se părea un miracol extraordinar că lumea, deși atât de vastă, părea uneori atât de mică și de goală.

„Cel mai trist e”, continuă el, abătut, „că nu am nimic de făcut, nu am chef să merg nicăieri, nu există aproape nimic demn de văzut”.

Își punctă această ultimă cugetare cu un suspin atât de profund, încât o vrabie care ciripea pe acolo își întrerupsese triful și dădu zor să se întoarcă la familia ei.

Fără a se opri sau a-și ridica privirea din pământ, Milo trecu în viteză pe lângă clădirile și prăvăliile animate aliniate pe stradă și, după câteva minute,

ajunse acasă. Trecu fulgerător prin foaier, sări în lift – doi, trei, patru, cinci, șase, șapte, opt și afară, deschise ușa apartamentului, dădu buzna în camera lui, se trânti supărat într-un fotoliu și bombăni, bleg: „Încă o după-amiază interminabilă!”

Supărat, își trecu în revistă posesiunile: cărțile a căror lectură îi cerea prea mult efort, uneltele pe care nu învățase cum să le folosească, micul automobil electric nepornit de câteva luni – ori poate ani? –, sutele de alte jocuri și jucării, crose și mingi, bucățele și piese împrăștiate peste tot. Și, deodată, pe o latură a încăperii, chiar lângă fonograf, observă un lucru pe care era sigur că nu-l mai văzuse niciodată.

Cine-i putuse aduce un pachet atât de mare și de bizar? Căci, dacă nu era chiar cubic, în mod evident nu era nici sferic, fiind cu certitudine mai voluminos decât oricare colet mare de dimensiuni reduse văzut de el vreodată.

Pe o latură a pachetului era lipit un plic de un albastru intens, cu inscripția simplă:

PENTRU MILO, CARE ARE TIMP BERECHET.

Dacă ai primit vreodată un colet surpriză, îți vine ușor să-ți imaginezi cât de uluit și de curios era Milo,

iar dacă n-ai primit, fii atent, că nu-i exclus să capeți unul la un moment dat.

„Nu cred că-i ziua mea”, își spuse el, nedumedit. „Iar până la Crăciun mai sunt câteva luni bune; oricum, n-am fost prea cuminte, n-am fost cuminte deloc.” Era obligat să recunoască asta măcar pentru sine. „Aproape sigur n-o să-mi placă, dar, de vreme ce nu știu cine mi l-a trimis, este evident că nu-l pot returna.”

Mai chibzui puțin, după care deschise plicul, doar ca să fie politicos.

O GHERETĂ VAMALĂ AUTENTICĂ, UȘOR DE ASAMBLAT ACASĂ, PENTRU A FI FOLOSITĂ DE CEI CARE N-AU CĂLĂTORIT NICIODATĂ PE TĂRÂMUL DE DINCOLO.

„De dincolo de ce?” gândi Milo și citi mai departe: PACHETUL CONȚINE URMĂTOARELE:

Una (1) gheretă de taxare autentică, de montat după instrucțiuni.

Trei (3) semne de avertizare, de folosit cu circumspecție. Monede asortate pentru plata taxei de trecere.

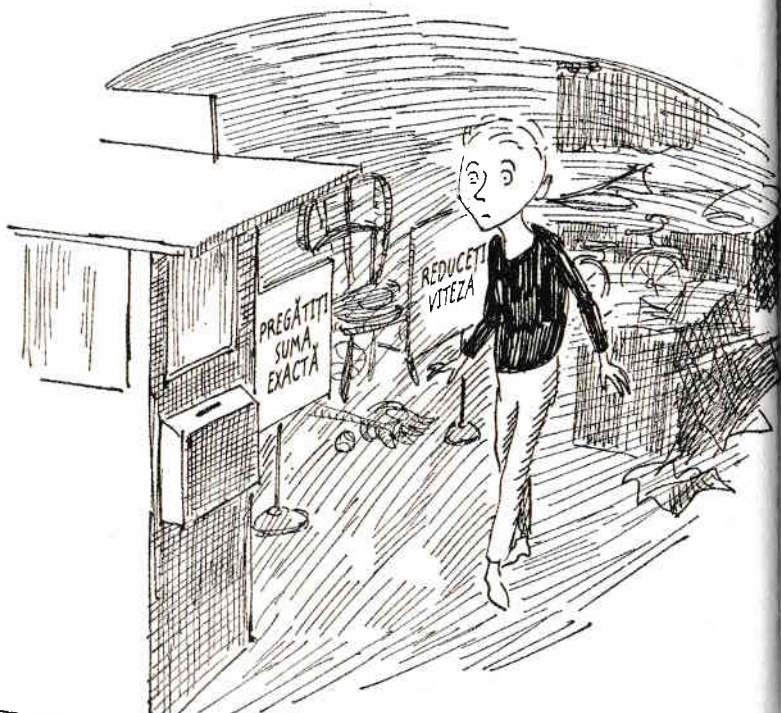
Una (1) hartă adusă la zi, trasată cu exactitate de maștrii cartografi, reproducând detalii naturale și detalii construite de om.

Una (1) broșură cu regulamente și reguli de circulație, care nu trebuie îndoită sau ruptă.

Încheierea era tipărită cu litere mai mici în josul paginii:

NU GARANTĂM REZULTATELE, DAR DACĂ NU SUNTEȚI PERFECT MULȚUMIT, VĂ VOM DESPĂGUBI PENTRU TIMPUL PIERDUT.

Urmând instrucțiunile, care-i cereau să taie aici, să ridice dincolo, să îndoiaie de jur împrejur, Milo despachetă cât ai clipi ghereta și o așează pe platforma

ei. Fixă geamurile în găurile lor și atașă acoperișul, proiectat să depășească linia pereților, apoi fixă cutia pentru monede. Semăna foarte mult cu gheretele pentru taxa de autostradă pe care le văzuse de nenumărate ori în excursiile de familie, numai că, normal, era mult mai mică și de culoare violet.

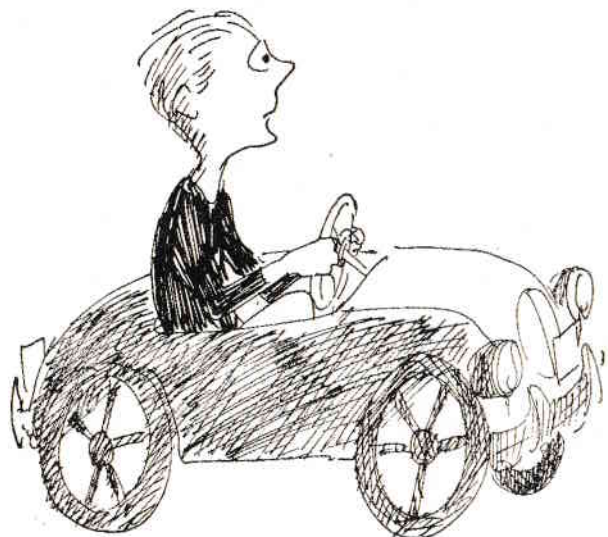
„Ce cadou straniu“, își zise el. „Ar fi putut, cel puțin, să trimită și o autostradă, căci în lipsa ei chestia asta este absolut inutilă.“

Dar neavând deocamdată poftă să se joace cu altceva, montă și cele trei anunțuri:

REDUCEȚI VITEZA LA APROPIEREA
DE BARIERĂ
VĂ RUGĂM PREGĂTIȚI SUMA EXACTĂ
GÂNDIȚI-VĂ LA DESTINAȚIA
DUMNEAVOASTRĂ

Apoi despături încet harta.

Așa cum scria în instrucțiuni, era o hartă splendidă, multicoloră, înfățișând șoselele principale, râurile și mările, orașele și municipiile, munții și văile, intersecțiile și ocolirile, obiectivele de interes deosebit din punct de vedere estetic și istoric.

Unica problemă era că Milo nu auzise în viața lui de locurile trecute pe hartă, ale căror denumiri sunau extrem de bizar.

„Nu cred că există o asemenea țară“, conchise el, după un studiu aprofundat al hărții. „Bine, oricum nu are importanță.“

Cu ochii închiși, împunse harta cu degetul.

„Dicționopolis“, silabisii Milo rar, văzând alegerea făcută de degetul său. „Perfect, pot merge acolo la fel de bine ca altundeva.“

Traversă camera și șterse de praf, grijuliu, mașinuța electrică. Apoi, luând cu el harta și broșurica de instrucțiuni, sări în mașinuță și, neavând ceva mai bun de făcut, o conduse încet până la ghereta de taxare. Introduse moneda și trecu mai departe, gândind pentru sine:

„Sper să fie un joc interesant, altfel după-amiaza va fi teribil de plictisitoare.“

CAPITOLUL 2

DINCOLO DE AȘTEPTĂRI

Deodată se pomeni circulând cu viteză pe o șosea rurală necunoscută, iar când privi înapoi peste umăr, nu mai zări nici ghereta de taxare, nici camera lui, ba nici măcar imobilul unde locuia. Ceea ce începuse ca o fantezie era acum teribil de real.

„Ce întâmplare nemaipomenită“, gândi el (exact cum gândiți dumneavoastră acum). „Jocul ăsta e mult mai serios decât crezusem, căci iată-mă mergând pe un drum pe care nu l-am văzut niciodată, îndreptându-mă către un loc pe care nu l-am văzut niciodată, totul din pricina unei gherete de taxare apărută din neant. Sunt foarte bucuros, oricum, că e o zi frumoasă pentru excursii“, conchise el plin de

speranță, întrucât în acel moment acela era singurul lucru pe care îl știa.

Soarele strălucea, bolta cerului era curată, toate culorile păreau mai vii și mai bogate decât și le amintea. Florile luceau ca spălate și lustruite, pomii înalți de pe marginile șoselei își tremurau în văzduh verdele argintiu.

Un indicator scris cu mare grijă, de pe o casă mică de la marginea drumului, zicea:

BUN VENIT ÎN AȘTEPTĂRI! OFERIM CU
BUCURIE INFORMAȚII, PREZICERI ȘI
CONSILIERE. PARCAȚI AICI ȘI CLAXONAȚI.

Când claxonă prima dată, din căsuță ieși alergând un omuleț îmbrăcat într-o mantie lungă, vorbind cât putea de repede și repetând întruna:

— Măi, măi, măi, bun venit, bun venit, bun venit în Așteptări, în Așteptări, în Așteptări. Nu avem prea mulți vizitatori zilele astea, e sigur că nu avem prea mulți vizitatori. Ce pot să fac pentru dumneavoastră? Eu sunt Omul-Dacă-Vreme.

— Sunt pe drumul bun spre Dicționopolis? se interesă Milo, ușor descumpănit de exuberanta primire.

— Păi să vedem, păi să vedem, păi să vedem, reîncepu omulețul. Nu cunosc niciun drum rău spre Dicționopolis. Prin urmare, dacă șoseaua asta duce la Dicționopolis, trebuie să fie cea

bună. Dacă nu duce, sigur e drumul bun spre altundeva, asta fiindcă nu există drumuri rele spre nicăieri. Crezi că o să plouă?

— Parcă dumneavoastră erați Omul-Vreme, răspunse Milo încurcat.

— O, nu, eu sunt Omul-Dacă-Vreme, pentru că, la urma urmei, e mai important dacă va fi vreme decât cum va fi vremea¹.

Zicând acestea, eliberă vreo douăsprezece baloane care se înălțară la cer.

— Trebuie să constatăm în ce direcție bate vântul, zise, chicotind la glumița lui și privind cum dispăreau baloanele în toate direcțiile.

— Ce fel de loc sunt Așteptările? întrebă Milo, incapabil să guste umorul și îndoindu-se serios că omulețul era întreg la cap.

— Bună întrebare, bună întrebare! exclamă acesta. Așteptările sunt locul unde trebuie să mergi înaintea de a te duce acolo unde vrei să te duci. Fi-rește, unii oameni nu trec dincolo de Așteptări, dar slujba mea este să le dau ghes să se ducă, de le place ori nu. Ei, dar ce altceva pot să fac pentru tine?

¹ În limba engleză, Whether Man. Joc de cuvinte între *whether* („dacă”) și *weather* („vreme”), care se pronunță la fel. (N. r.)

Înainte ca Milo să-i răspundă, se repezi în căsuță și după o secundă reapăru cu o haină nouă și o umbrelă.

— Cred că găsesc și singur calea, zise Milo, deloc sigur că va izbuti să se descurce.

Dar, cum nu-l înțelegea deloc pe omuleț, își spunea că era mai bine să-și vadă de drum, cel puțin până întâlnea pe cineva ale cărui propoziții să nu sune ca și cum ar fi avut același sens rostite de la cap sau de la coadă.

— Splendid, splendid, splendid! exclamă Omul-Dacă-Vreme. Dacă găsești singur drumul sau nu, e sigur că vei găsi *un* drum. Dacă găsești drumul meu, te rog să mi-l dai înapoi, căci l-am pierdut cu mulți ani în urmă. Îmi imaginez că acum e destul de înțelenit. Spuneai că o să plouă, nu?

Cu asta, deschise umbrela și privi neliniștit spre cer.

— Mă bucur că ai luat o hotărâre de unul singur. Eu nu pot suferi să hotărâsc ceva, dacă e bun ori rău, sus ori jos, înăuntru ori afară, ploaie ori soare. Deviza mea e: Așteaptă-te la orice, și atunci neașteptatul nu se va întâmpla. Acum te rog să conduci cu grijă. La revedere, la revedere, la revedere!

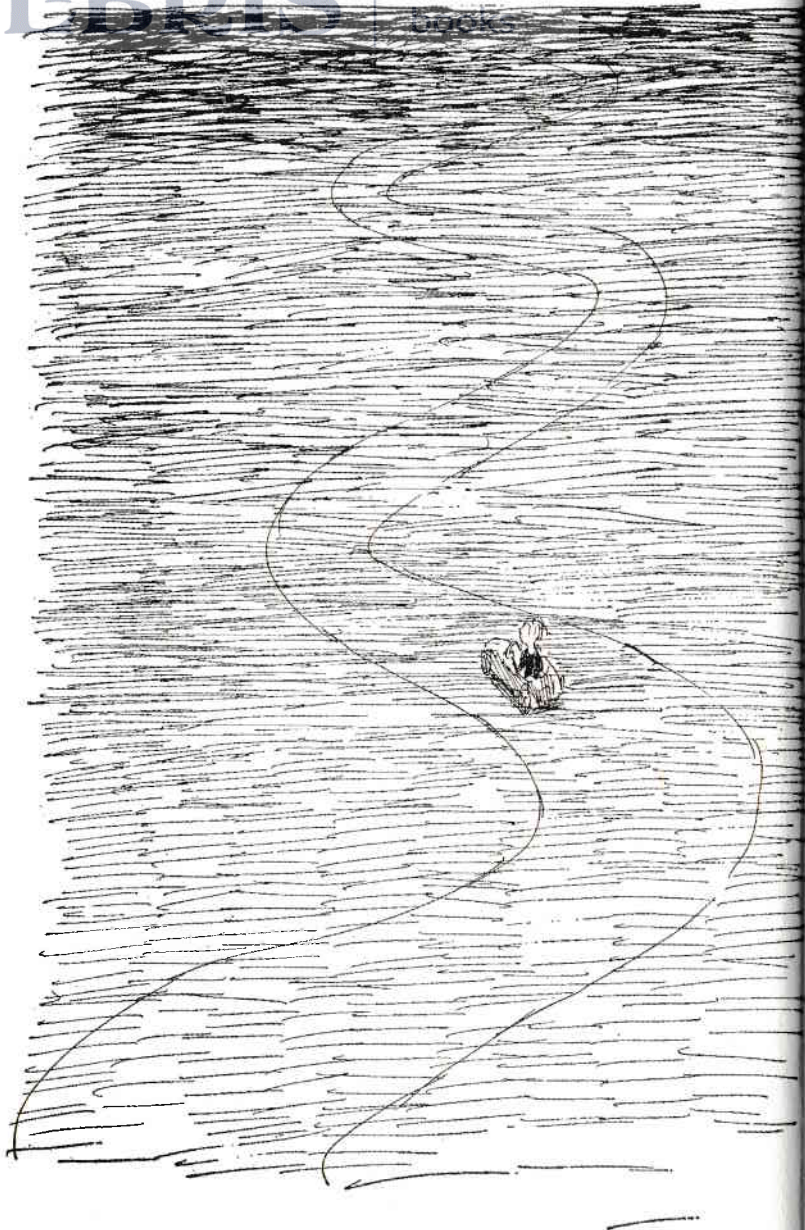
Ultimul „la revedere“ fu înecat de un tunet enorm, iar Milo, șofând în josul drumului în lumina orbitoare a soarelui, îl văzu pe Omul-Dacă-Vreme stând în mijlocul unei violente ruperi de nori, care parcă se descărca numai asupra lui.

Acum șoseaua cobora într-o vale largă și verde și continua până se pierdea în zare. Mașinuța se hurduca, depunând un efort minim, iar Milo aproape că nu trebuia să apese pe accelerație ca să prindă viteza dorită. Era mulțumit că-și reluase călătoria.

„E cât se poate de plăcut să petreci ceva vreme în Așteptări“, își zise, „dar n-aș fi ajuns nicăieri dacă aș fi stat la taifas toată ziua cu omulețul acela bizar. Cea mai excentrică persoană pe care am întâlnit-o“, își continuă el gândul, fără să știe câte persoane excentrice avea să mai cunoască în scurtă vreme.

Șofând pe șoseaua pașnică, începu imediat să vizeze cu ochii deschiși, mai puțin atent încotro mergea. Nu peste mult timp, atenția îi slăbi de tot. De aceea, la o bifurcație, unde indicatorul arăta spre stânga, Milo viră la dreapta pe un drum suspect, care părea greșit din toate punctele de vedere.

Peisajul se schimbă de cum părăsi șoseaua principală. Cerul deveni plumburiu și, odată cu el, tot

Într-unul parcă își pierdu culorile, îmbrăcând aceeași haină monotonă. Tăcerea era desăvârșită, până și aerul atârna greu. Păsările cântau numai melodii terne și drumul șerpuia neconținut, într-o serie nesfârșită de serpentine ascendente.

Milă după

milă după

milă după

milă conduse, iar acum, treptat, mașina încetini tot mai mult, până când abia dacă se mai mișca.

„Pare-mi-se că nu ajung nicăieri“, căscă Milo, dintr-odată somnoros și încet la minte. „Sper că n-am cotit pe un drum greșit.“

Milă după

milă după

milă după

milă, și totul deveni mai gri și mai monoton. În cele din urmă, mașina se opri pur și simplu și, în pofida eforturilor lui, nu vru să mai înainteze niciun centimetru.

— Mă întreb unde sunt, zise Milo cu îngrijorare în glas.

— Ești în... Buclucuri, se vaită o voce care părea îndepărtată.

Băiatul își roți repede privirea, să vadă cine vorbise. Nimeni, nicăieri. Totul era cât îți poți imagina de tăcut și de nemișcat.

— Da... Buclucuri, se tângui altă voce, dar el tot nu văzu pe nimeni.

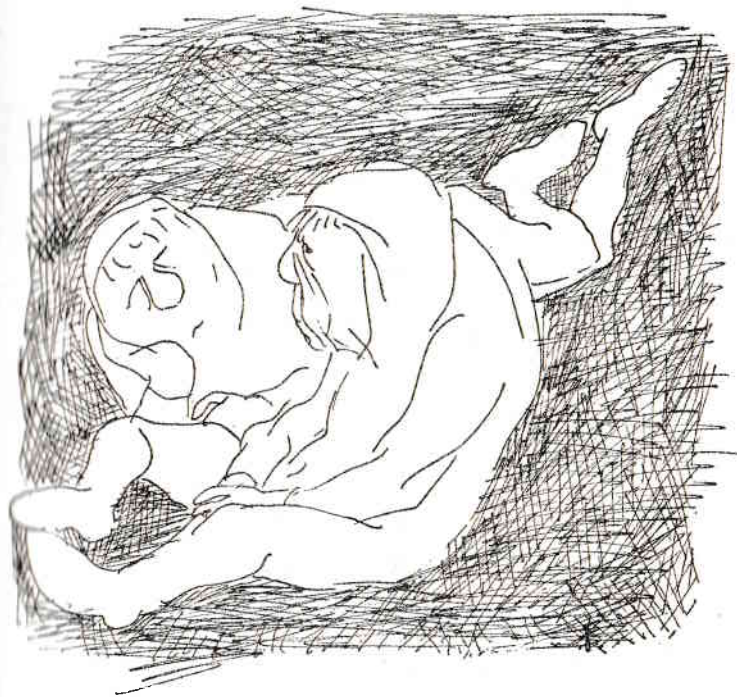
— CE SUNT BUCLUCURILE? strigă el tare, străduindu-se cât putea de tare să observe cine-i va răspunde.

— Buclucurile, prietene, sunt locul unde nu se întâmplă niciodată nimic și nimic nu se schimbă.

De data asta, vocea se auzi atât de aproape că Milo tresări surprins, pentru că, așezată pe umărul său drept, atât de ușoară că nici n-o simțea, stătea o creatură mititică, exact de culoarea cămășii lui.

— Permite-ne să ne prezentăm cu toții, continuă creatura. Suntem letargarienii, la dispoziția ta.

Milo privi în jur și, pentru întâia oară, băgă de seamă că erau cu zecile, șezând pe mașină, stând în picioare pe carosabil, tolănite prin toți pomii și tufele. Erau extrem de greu de distins, fiindcă aveau exact culoarea lucrului pe care se întâmpla să șadă ori în apropierea căruia se aflau. Fiecare era copia fidelă a alteia, cu excepția culorii, firește, iar unele semănau mai mult cu celelalte decât cu ele însele.

— Încântat de cunoștință, zise Milo, nesigur dacă era încântat sau nu. Mă gândesc că m-am rătăcit. Mă puteți ajuta, vă rog?

— Să nu spui „gândesc“, zise o creatură ce ședea pe pantoful lui, căci cea de pe umărul lui adormise. E interzis prin lege!

Cască și ațipi și ea imediat.

— Nimănui nu-i este permis să gândească în Buclucuri, continuă o a treia, pe care o fura deja somnul.